

ФОРМУВАННЯ ЦІНИ НА ОРГАНІЧНУ ПРОДУКЦІЮ РОСЛИННИЦТВА

Гаваза Є.В., к. е. н., н. с.
ННЦ „Інститут аграрної економіки” НААН

Популяризація органічної продукції та нарощення обсягів її виробництва викликали необхідність розробки відповідної методики ціноутворення, адже величина й структура витрат, понесених на виробництво органічної продукції та її еластичність відрізняються від аналогічних показників на традиційну продукцію. Специфіка виробництва, реалізації та формування ціни органічної продукції

вимагають модифікації загальноприйнятого підходу ціноутворення.

Органічне виробництво є альтернативою традиційному й обирається господарюючим суб'єктом на власний розсуд, тому воно повинне забезпечувати не меншу рентабельність. Ціна на органічну продукцію повинна формуватись не лише з урахуванням витрат органічного виробництва, а й із врахуванням рівня ефективності виробництва сільськогосподарської продукції за традиційною технологією (забезпечення еквівалентності ефективності альтернативних технологій відносно традиційної). Вищі витрати на виробництво органічної продукції вимагають підвищення її ціни.

Ціна на органічну продукцію, повинна забезпечувати фермеру прибуток на рівні, не нижчому ніж за традиційного виробництва і водночас бути доступною для споживача. Переходячи на органічне виробництво, фермер відмовляється від високоврожайних культур інтенсивного землеробства, і урожайність на початку перехідного періоду падає, згодом поступово відновлюючись. Природна родючість ґрунту здатна забезпечити вищу врожайність, ніж інтенсивне землеробство із синтетичними добривами та стимуляторами росту лише у виключних випадках, з найкращими ґрунтами та з окремими культурами. Однак, навіть з урахуванням вищезазначених факторів, ціна органічної продукції не буде забезпечувати рівновигідність прибутку з одиниці площі, оскільки не враховує специфічні ризики.

Виходячи із специфіки органічного виробництва, формування собівартості органічної продукції та існуючих наукових розробок з ціноутворення, розроблено методику розрахунку еквівалентної ціни на органічну продукцію із врахуванням додаткових факторів, що були упущені раніше. Для цього застосовується формула розрахунку еквівалентної ціни [2, с. 69] з урахуванням надбавки до ціни органічної продукції (H_O):

$$C_O = C \times H_O \quad (1),$$

де: C_O – еквівалентна ціна 1 т органічної продукції, грн; C – еквівалентна ціна 1 т традиційної сільськогосподарської продукції, грн; H_O – надбавка до ціни органічної продукції.

Надбавку до ціни органічної продукції пропонується розраховувати за такою формулою:

$$H_O = k_{py} \times k_p \times k_C \times k_3 \quad (2),$$

де: k_{py} – коефіцієнт урожайності; k_p – коефіцієнт ризику втрати врожаю; k_C – коефіцієнт сівозміни; k_3 – коефіцієнт зберігання.

1) Коефіцієнт урожайності (k_y) застосовується через заборону використання синтетичних добрив та стимуляторів росту в органічному виробництві, внаслідок чого часто знижується

урожайність сільськогосподарських культур. Коефіцієнт урожайності розраховується як відношення середньої врожайності окремої культури за традиційної технології до її середньої врожайності за органічної технології:

$$k_{py} = \frac{Y_T}{Y_O} \quad (3),$$

де Y_T , Y_O – середня урожайність культури відповідно за традиційною та органічною технологіями, ц/га.

Середня урожайність зернових культур органічного виробництва за останні роки становить 41,4 ц/га, традиційного – 42,5 ц/га. Таким чином, коефіцієнт урожайності (k_y) становить 1,027.

2) Коефіцієнт ризику втрати врожаю (k_p) пропонується обчислювати методом варіації за формулою:

$$k_p = ((V_O - V_T) + 1) \quad (4),$$

де: V_O , V_T – коефіцієнт варіації врожайності культури відповідно за органічною та традиційною технологіями.

Коефіцієнт варіації (V) розраховується за формулою:

$$V = \frac{\sigma}{\bar{Y}} \quad (5),$$

де: σ – середнє квадратичне відхилення; $\bar{Y}$ – середня урожайність.

Середнє квадратичне відхилення визначається за формулою:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2} \quad (6),$$

де: Y_i – фактична урожайність i -го періоду; $\bar{Y}$ – середня урожайність; n – кількість років.

Коефіцієнт ризику втрати врожаю зернової продукції органічного виробництва проти зернової продукції традиційного виробництва становить 1,074 (0,276-0,202).

3) Коефіцієнт сівозміни (k_c) залежить від особливостей органічної технології та основної культури сівозміни. Важливим є врахування продуктивності сівозміни в цілому, що зумовлено технологією органічного виробництва. Застосування чистого пару знижує загальну продуктивність сівозміни за показником одержання чистого прибутку на 1 га сівозмінної площі, оскільки частина ріллі виводиться з товарного виробництва. Крім того, на продукцію деяких культур може скластися несприятлива ринкова кон'юнктура. За умов традиційного землеробства це призвело б до скорочення посівних площ таких культур, що є неприйнятним для органічного. Таким чином застосування пару та інших менш прибуткових культур, що являє собою невід'ємну частину органічного землеробства, знижує

кінцевий прибуток з одиниці площі сільськогосподарських угідь. Органічне землеробство в підсумку програє традиційному, де використовуються високопродуктивні монокультури.

Коефіцієнт сівозміни розраховується за формулою:

$$k_c = \frac{PC_T}{PC_O} \quad (7),$$

де: PC_T , PC_O – продуктивність сівозміни (валова продукція) відповідно за традиційною та органічною технологіями, грн/га;

Середній вихід за останні 7 років валової продукції з 1 га сільськогосподарських угідь за органічною технологією буде на рівні 7,94 тис. грн, за традиційною – 8,00 тис. грн. Отже, коефіцієнт сівозміни (k_c) становитиме 1,072 (8 тис. грн : 7,94 тис. грн).

4) Коефіцієнт втрат при зберіганні (k_{B3}). Через заборону використання синтетичних консервантів термін зберігання органічної продукції коротший, ніж традиційної, тому це потрібно враховувати в ціні продукції. Частина органічної псується до моменту продажу, тоді як традиційна продукція ще придатна до споживання і може бути придбана. Цей коефіцієнт має компенсувати витрати, понесенні продавцем на організацію ефективнішого збуту органічної продукції і забезпечення у підсумку рівновигідності реалізації.

$$k_{B3} = \frac{B\Pi_T - B3_T}{B\Pi_O - B3_O} \quad (8),$$

де: $B\Pi_T$, $B\Pi_O$ – валова продукція при застосуванні відповідно традиційної та органічної технологій (100 %); $B3_T$, $B3_O$ – втрати при зберіганні відповідно традиційної та органічної продукції, %.

За експертними оцінками, втрати при зберіганні зернових культур, вироблених за традиційною технологією становлять 2 %, а втрати тієї ж продукції органічного виробництва – 5 %. Тому коефіцієнт втрат при зберіганні становить 1,032 (100 % – 2 %) : (100 % – 5 %). Отже, надбавка до ціни органічної зернової продукції (формула 3.6) буде 1,22 (1,027 x 1,074 x 1,072 x 1,032). Це означає, що ціну органічної зернової продукції потрібно збільшити на 22 % порівняно з ціною традиційної зернової продукції з метою забезпечення еквівалентності її виробництва за органічної технології.

У підсумку, формула розрахунку ціни на органічну продукцію рослинництва матиме такий вигляд:

$$C_O = (C_H + K_{HP} \times [O_{BF} + O_3 \times K_{TO}]) \times H_O \quad (9),$$

де: C_O – ціна 1 т органічної продукції рослинництва, грн; C_H – нормативна (повна) собівартість 1 т органічної продукції (включаючи орендну плату в розмірі 3 % вартості землі), грн; K_{HP} – коефіцієнт нормативної норми прибутку; O_{BF} – середньорічна вартість основних

виробничих фондів, авансованих у виробництво 1 т продукції, грн; O_3 – середньорічна вартість оборотних засобів, авансованих у виробництво 1 т продукції (повна собівартість без амортизації та орендної плати), грн; K_{TO} – коефіцієнт технологічної оборотності (визначається діленням терміну проведення технологічного циклу (у днях, місяцях) на кількість днів, місяців у році); H_O – надбавка до ціни органічної продукції рослинництва.

Надбавку до ціни органічної продукції рослинництва (H_O) пропонується визначати за формулою:

$$H_O = \frac{Y_T}{Y_O} \times (V_O - V_T + 1) \times \frac{PC_T}{PC_O} \times \frac{BП_T - BЗ_T}{BП_O - BЗ_O} \quad (10),$$

де: Y_T , Y_O – середня урожайність культури відповідно за традиційною та органічною технологіями, ц/га; V_T , V_O – коефіцієнт варіації врожайності культури відповідно за традиційною та органічною технологіями; PC_T , PC_O – продуктивність сівозміни (валова продукція) відповідно за традиційною та органічною технологіями, грн/га; $BП_T$, $BП_O$ – валова продукція відповідно традиційної та органічної технологій (100 %); $BЗ_T$, $BЗ_O$ – втрати при зберіганні відповідно традиційної та органічної продукції, %.

У випадку, наприклад, вищої врожайності чи продуктивності, обчислена за цією формулою ціна органічної продукції виявиться нижчою, ніж ціна традиційної, то її встановлюють на рівні традиційної. Однак продукція вищої якості не може бути дешевшою за звичайну. Додатковий прибуток органічного виробника слугуватиме стимулом до вдосконалення органічної технології та переходу інших господарств на органічне виробництво [1].

З метою недопущення спекулятивних надбавок переробними підприємствами та торговельними організаціями доречно скористатись успішним досвідом функціонування міжгалузевих узгоджувальних комісій із цін, витрат та доходів. Це дасть змогу усім партнерам ланцюга „виробництво-переробка-збут” отримувати рівновеликий прибуток на авансований капітал та сприяти розвитку виробництва органічної продукції в Україні.

Запропонована формула розрахунку ціни органічної сільськогосподарської продукції дає змогу забезпечити еквівалентність прибутку органічного виробництва порівняно з традиційним. Слід також розуміти, що органічна продукція набуде поширення тільки в тому разі, коли сформується довіра до неї споживачів. Досягнення такої довіри можливе лише за умови забезпечення стабільно високої якості органічної продукції відповідно до стандартів, виконання яких має контролюватися державою та/або уповноваженими установами.

Література

1. Методичні рекомендації з ціноутворення на органічну продукцію / [Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я., Саблук П. Т., Гаваза Є. В. та ін.]; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 100 с.

2. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві / за ред. П. Т. Саблука, Ю. Ф. Мельника, М. В. Зубця, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ ІАЕ. – 2008. – Т. 1 – 698 с.